

EKONOMİ POLİTİK

İktisat Kuramlarında “*Büyük Durgunluk*”

Erinç Yeldan, 31 Ağustos 2016

2008’de kapitalizmin metropollerinde patlak vererek bütün küresel ekonomiyi etkisi altına alan kriz, bilindiği üzere, *büyük durgunluk* (*great recession*) diye anılıyor. *Büyük durgunluk* uzun vadeye yayılmış düşük büyüme, düşük istihdam, gerileyen yatırım hacmi ve yüksek oranlı kamu ve hanehalkı borçluluğu olarak gözlenmekte. Büyük durgunluk sürecinin ayırt edici özelliği, krizin bundan önceki finansal krizlerde görüldüğü üzere mali piyasalarda ve borsalarda spektaküler bir çöküş, döviz piyasalarında büyük çalkantılar ve bankacılık sisteminde iflaslar şeklide değil, bir durgunluk denizi içerisinde yapısal ve sistemik sorunların birikimi sonucunda ortaya çıkması.

Büyük durgunluk kapitalizmin küresel boyutta 60 – 80 senelik çevrimler boyunca içine sürüklendiği büyük buhranların bir parçası olarak değerlendirildiğinde, mevcut krizin ancak yepyeni bir teknolojik ivmelenme, köhnemiş kurumsal yapıların terk edilerek yeni tasarımların ve yeni sosyal örgütlenmelerin kurgulanması yoluyla aşılabileceği açık olarak gözükecektir. Dolayısıyla burada önemli olan sorun, kapitalizmin salt mal ve hizmet üretim ve ticaretindeki tıkanıkları aşma konusundan ibaret değil. Sorun aynı zamanda iktisat biliminin köhnemiş ve yanlışlanmış kuramlarının da değiştirilmesi gerekliliğinden kaynaklanıyor.

***

İktisat bilimi kabaca 1980’lerin başından bu yana muhafazakar neoliberal düşüngenün baskısı altında. *Ana akım iktisadı* olarak betimlenen bu düşüngenün belirleyici özelliği, piyasa kararlarını fetişleştirilmesi ve sermayenin en çok kar elde etmeyi gözetken kararlarına yönelik her türlü düzenleme ve müdahaleyi akıldışı ve irrasyonel olarak değerlendirmesi. Akıl almaz söz oyunları ve retorik ile süslenen neoliberal ana iktisat kuramları, piyasaların işleyişinin kuralsızlaştırılmasını (*deregülasyon*); işgücü piyasalarının esnekleştirilmesini; ve “sosyal fayda” ilkesinin terk edilerek devletin ekonomideki rolünün küçültülmesini savunmaktaydı.

2008 krizi piyasa fetişizmine dayalı bu dogmaların geçersizliğini ortaya çıkardı. Bu süreçte önceleri yüksek işsizlik, yüksek borçluluk ve daralan yatırımlar olarak ortaya çıkan *büyük durgunluk*, bir yandan da sosyal dışlanmışlık, art arda patlak veren yerel savaşlar ve uluslararası mülteci sorunlarıyla anılageldi. Büyük durgunluk sadece üretim kayıp ve maliyetleri olarak değil, büyük sosyal maliyetler ve yüz kızartıcı insanlık suçlarıyla bezendi.

Kanımcı ana akım iktisat teorisinin büyük durgunluk karşısındaki temel acizliği “sermaye” kavramına olan yaklaşımının eksik ve tutarsızlığında yatmaktadır. Neoliberal ana akım iktisat düşüngüsü “sermayeyi” sadece bir *üretim faktörü* olarak görmektedir. Bu yaklaşıma göre sermaye, emek ve toprak gibi diğer üretim faktörleriyle birlikte, cebirsel bir üretim fonksiyonunun mistik birlikteliği sonucunda “ürüne” dönüşmektedir.

Oysa “sermaye” salt bir üretim faktörü değil, aynı zamanda *sosyal bir ilişkidir*. Dahası, sermaye ancak işgücünü satın aldığı zaman ve ücretli emeğin sömürüsüne dayalı artık değer üreterek, daha büyük sermaye elde etmeye yöneldiğı sürece “sermaye” olabilmektedir. Sermaye birikimi sürecinin ardında sadece tasarruflar, kredi maliyetleri ve yatırım güdöleri gibi teknik kararlar değil, bir sosyal ilişkiler yumağı olarak ücretli emeğin sömürüsü yatmaktadır. Bu süreçte iş gücü piyasalarının enformelleştirilmesi, emeğin sosyal kazanımlarının tasfiyesi, küresel boyutta gezegenimizin kaynaklarının sermayenin kar – zarar hesaplarına tabi kılınarak talan edilmesi kapitalist sermaye birikiminin ayrılmaz birer parçası olmuştur.

İktisat bilimi 2008’den bu yana yaşanan büyük durgunluk sürecinin ortaya çıkardığı derslere dayanarak ana akım iktisadının temellerini sorgulamayı başlatmamıştır. Bu bağlamda iktisat bilimi de kendi içerisinde *kuramsal atalet ve büyük durgunluk* içerisinde gözükmektedir.